

**LAPSE LOOVUSE
HOIDMINE JA
ARENDAMINE**

Koostanud
Eda Heinla

Koostanud Eda Heinla

Kaasautorid Viire Sepp, Andra Kütt, Rave Puhm, Marika Kundla, Liina Kolk,
Stanislav Nemeržitski

Toimetanud Merle Pindmaa ja Kristi Kingo

Kujundanud-küljendanud Marju Kuusk

Autoriõigus: AS Atlex ja autor, 2020.

Kõik õigused kaitstud. Igasugune autoriõigusega kaitstud materjali ebaseaduslik paljundamine ja levitamine toob kaasa seaduses ette nähtud vastutuse.

OÜ Atlex

Kivi 23

51009 Tartu

Tel 734 9099

Faks 734 8915

e-post atlex@atlex.ee

www.atlex.ee

ISBN: 978-9949-492-95-4

SISUKORD

Sissejuhatus	5
1. Mis on loovus?	
Eda Heinla	7
2. Kuidas on loovus seotud andekusega?	
Viire Sepp	12
2.1. Loovus andekuse erinevates käsitlustes	12
2.2. Motivatsiooniliste hoiakute ja mõtteviisi mõju loova ande arengule	16
2.3. Ande arengu toetamine	18
3. Kuidas on lapse loovus seotud keele arenguga?	
Andra Kütt	21
3.1. Esimese keele omandamine	21
3.2. Lapsed kui loovad sõnameistrid – mälulapsed ja süsteemilapsed	27
3.3. Vihma sadab ja luge raamatut – kas peaksime parandama lapsi või on selline keelekasutus lihtsalt loov?	28
3.4. Mäng, keel ja loovus	29
4. Kuidas avaldub lapse loovus ja milline on loov laps?	
Eda Heinla, Rave Puhm	31
4.1. Lapse loovus	31
4.1.1. Lapse loovuse vanuseline muutumine	32
4.1.2. Eelkooliiga (kuni 6. eluaasta)	33
4.1.3. Kainiku- ja eelteismelise iga (7.–12. eluaasta)	34
4.1.4. Noorukiiga (12.–18. eluaasta)	35
4.2. Loov laps	36

5. Mida on vaja lapse loovuse arendamiseks?	41
5.1. Lapse heaolu ja loovus. Rave Puhm	41
5.2. Loov mõtlemine. Eda Heinla	44
5.2.1. Loov mõtlemine ja intelligentsus.	45
5.2.2. Divergentse mõtlemise arendamine.	46
5.2.3. Nõuandeid loovusülesannete läbiviimiseks.	46
5.2.4. Soovitused lapse loova mõtlemise igapäevaseks arendamiseks	47
5.3. Kujutlusvõime. Marika Kundla.	55
5.3.1. Kujutlusvõime ja loovuse omavahelised seosed.	56
5.3.2. Laste kujutlusvõime ja kujutlusemäng	56
5.3.3. Laste kujutluse ja reaalsuse eristamisvõime	57
5.3.4. Laste kujutlusvõimet mõjutavad tegurid	58
5.3.5. Kujutlusvõime arendamise tähtsus koolieelses eas.	59
5.3.6. Laste kujutlusvõime arendamisviisid	61
5.4. Mäng. Rave Puhm	73
6. Millist kodust keskkonda vajab lapse loovuse areng?	
Eda Heinla	81
6.1. Lood laste loovuse toetamisest kodus. Liina Kolk	87
6.1.1. Asjad, mida täiskasvanud peaks või ei peaks tegema, kui nad tahavad kasvatada loovaid lapsi	89
7. Keda ja mida vajab lapse loovuse areng lasteaias ja koolis?	
Eda Heinla	92
7.1. Loovus õpetamises	94
7.1.1. Loovuse õpetamine.	94
7.1.2. Loovate pädevuste õpetamine	95
7.1.3. Loovalt õpetamine.	98
7.1.4. Loovalt õppimine	100
7.2. Motivatsioon, loovus ja kuidas koolikeskkonnas neid mõlemaid arendada? Stanislav Nemeržitski	104
7.3. Õpilase ja õpetaja loov enesetõhusus	114
7.4. Tagasiside andmine lapse loovuse avaldumisele	118
Järelsõna	121
Kasutatud kirjandus	122

SISSEJUHATUS

Inimesed mõistavad sõna „loovus“ väga erinevalt ja vastuoluliselt, näiteks osa inimesi seostab seda ainult väljapaistvate loometöödega, kunstiga, teised teaduse ja tehnoloogiaga. Loovust on kirjeldatud ka sundimatu eneseväljendusena – piiride ületamine, piirangute purustamine, „mõtlemine väljaspool kasti“. Mõned inimesed tunnustavad ennast ja kaasinimesi loovatena, teised aga usuvad, et „tõeline loovus“ on antud vaid väljavalitutele. Paljud määratlevad loovust originaalsuse avaldumisega, kuid on neidki, kelle arvates loovus on nii keeruline ja müstiline, et seda ei ole võimalik adekvaatselt defineerida. Laste loovuse arendamiseks parimate eelduste loomise peamiseks taksituseks on asjaolu, et lapsevanematel ja õpetajatel puuduvad loovuse uurimuste alusel väljatöötatud teoreetilised teadmised. Ilma nendeta aga pole võimalik lapse loovuse arendada ja anda tagasisidet tema loovuse avaldumise kohta. Loovusalaste teadmiste rakendamise eelduseks on arusaam, et iga laps on loov temale ainuomasel viisil.

Käesoleva raamatu eesmärk on anda viimase 30 aasta teadusuuringute alusel ülevaade loovuse mõistest, lapse loovusest, selle arendamise ning avaldumise toetamisest kodus ja koolis.

Eesti keeles on kasutusel „loovusega“ sama tähendusega termin „kreatiivsus“. Termin „loovus“ on sõnale *creativity* eestikeelse vastena andnud emeriitprofessorid Oleg Mutt ja Inge Unt 1971. aastal. Ladinakeelne sõna *creatio* osutab Jumala teole *creatio ex nihilo/loomine eimillestki*. Esimesena kasutas sõna *creativity/kreatiivsus* 17. sajandil poola poeet Maciej Kazimierz Sarbiewski. Kõiki inimtegevuse valdkondi hõlmava üldise mõistena võeti sõna *creativity* kasutusele 19. sajandil. Loovusalased diskussioonid (loovuse mõiste, arendamine, mõõtmine) ja mitmekülgne uurimine kaasajal said alguse pärast Guilfordi artikli „Creativity“ ilmumist 1950. aastal.

Loovuse vajalikkust tänapäeval on kõige laiemalt kirjeldatud kolmel tasandil: ühiskonna paremaks muutmine (loodusressursside hoidmine, olemasoleva info ja

teadmiste kasutamine inimeste tervise ja heaolu nimel), iga inimese eneseteostus (elada sellist elu, mis sobib kokku isiku sügavaima olemusega ja võimetega) ning loovuse kaudu tähenduse leidmine oma minevikule, olevikule, tulevikule. Loovus pole enam ainult üksikute n-ö geeniuste pärusmaa, vaid meie kõigi loomulik eneseväljendus, oma vaimse tervise hoidmine. Loovus aitab mõtestada elu sidusust ja seda väärtustada. Sidusus tähendab siin oma elusündmuste terviklikku järgnevuste rea mõistmist, kuidas isiklikud loovad tegevused ja loometulemused toetavad elu kulgemist nii, nagu inimene soovib. Iga inimese loov eneseväljendus annab võimaluse mõelda selle üle, kuidas elu on elamist väärt. Loometulemuste kaudu saab inimene teada oma loomepotentsiaalidest, mis annavad tema elule erilise väärtuse. See seab loovuse uurijate ette küsimuse: „Kumb on muna, kumb kana?“ Loovus toetab eneseteostust, mis käivitab iga inimese ainuomase loovuse avaldumise ja hoiab nii meie tervist.

Soovime ju kogu südamest oma lastele nende arengut toetavat keskkonda, selleks et nende loovad võimed ja isikupärased anded saaksid avalduda igapäevaelus, hobide ja õppimisega tegeledes. Loodame, et raamatus toodud teoreetilised ülevaated ja meie praktilised soovitusel leiavad tee lapsevanemate ja õpetajateni ning innustavad teid laste loovust avastama, tundma õppima ning arendama.

Raamatu lugejasõbralikkust silmas pidades on tekstis minimaalselt viiteid (välja on toodud vaid väga tunnustatud loovuse uurijad). Refereeritud autorid on tekstis tähistatud ülalumbriga, mis viitavad kasutatud kirjanduse loetelus olevatele teostele ja seda peatükkide kaupa.

1. MIS ON LOOVUS?

Eda Heinla

Tunnustatud loovuse uurijate Runco ja Jaegeri¹² hinnangul pakkus Stein 1953. aastal välja esimese nõuetele vastava loovuse definitsiooni, mille järgi on loovus määratletud mitme komponendiga: a) loov töö, mis on kasulik teatud rühmale, seeläbi on kaasatud sotsiaalne otsustamine; b) loov „taipamine“ tuleneb olemasolevate materjalide või teadmiste teistviisi ühendamisest (kombineerimisest), kusjuures tulemusel on ka uued elemendid; c) keskkonnal ei ole kunagi täiesti määravat mõju loovuse avaldumisele, sama oluline on isiku taiplikkus; d) väga oluline on isiku tundlikkus keskkonna ja teiste inimeste suhtes ning probleemide püstitamise oskus.

Loovuse uurimise ja mõõtmise oluliseks pöördepunktiks oli Joy Paul Guilfordi artikli „Creativity“ ilmumine 1950. aastal, milles autor seostas loovuse divergentse mõtlemisega.

Peamised loovuse käsitlused töötati välja 1960.–1970. aastatel. Assotsiatiivse teooria alusel põhinevad originaalsed ideed kaugetel assotsiatsioonidel. Psühhoomeetriliste käsitluste järgi koosneb loovus püsivatest ja mõõdetavatest tunnustest, mis eristavad loovamaid isikuid teistest. Biheivioristlik teooria lähtub seisukohast, et loovus põhineb stiimulite ja vastuste vaheliste seoste loomisel. Isiksuse ja kognitiivse stiili teooriate alusel eristavad suhteliselt kindlad või püsivad isiksuse tunnused loovaid isikuid vähemloovatest. Keskkonnafaktoritest lähtuvate teooriate keskpunktis on kindlad keskkonnategurid, millel on põhjuslik seos loovusega. Eksperimentaalsete ja treeninguliste lähenemiste pooldajad on seisukohal, et loovust on võimalik arendada spetsiaalsete tehnikate ja protsesside õpetamise ning treenimisega. Psühhoanalüütiline koolkond lähtub arusaamast, et uudsed lahendused tulenevad teadvuse ja alateadvuse vahelisest pingest. Humanistliku teooria järgi on loovus inimese arengu loomulik ja vajalik osa, kõik inimesed on sündinud loojatena. Loova tegevuse põhimotiiviks on isiksuse kõrgemate vaja-